

לשמוע מסתימת מלשון הריטב"א. ובוה מתפרשים דברי התו"כ צו ב, י 'אש תמיד תוקד... אף בטומאה' דהיינו כשהקרבן קרב בטומאה, וכמו שפירש הראב"ד. וע"ע חזו"א קדשים קמא לט, ז ואו"ח קכו, ל).
ודברים שהקטרתם מהוה עיקר כפרה – ודאי דוחה ההקטרה את הטומאה בקרבנות ציבור, כגון הקטרת מנחת העומר ומנחת נסכים שהקטרתם במקום זריקת הדם עומדת (תוס' עפ"י הגמרא בזבחים).

לבר קפרא ולרבה, אברי התמיד דוחים את הטומאה.
וכן הלכה (רמב"ם תמידין א, ז; לקוטי הלכות).

ג. המכבה אש מחתה ומנורה; אביי אמר חייב (מלקות, משום לא תכבה). רבא אמר פטור.
לפי לשון אחת, מחלוקתם אמורה כאשר הוריד את האש מהמזבח לקיום מצוותם; האם נחשב עדיין בכלל אש המזבח או שמא כבר נותקה האש למצוותה ואינה 'אש המזבח', אבל כל עוד האש על המזבח – חייב לדברי הכל. ויש אומרים להפך; מחלוקתם אמורה רק כשהאש על המזבח, (וניתקה ממערכתה. רש"י. ור' אליקים הוסיף שנתנה במחתה או בכלי אחר לצורך המנורה) אבל אם הוריד וכיבה פטור לפי כולם שכבר נותקה למצוותה.

ודוקא באש מחתה ומנורה, אבל המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה – אפשר שחייב בין לאביי בין לרבא שהרי לא נותקה למצוה אחרת. וכן אמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה.

א. פסק הרמב"ם (תמידין ב, ו) כרבא וכלשון אחרונה, שהמכבה אש שהכינה במזבח להדליק ממנה המנורה או למחתה – פטור. אבל המוריד גחלת וכיבה אותה – חייב.

ב. אף על פי שהמכבה אש מחתה ומנורה פטור ממלקות, אבל איסור יש. וצריך עיון (מנחת חינוך קלג, ג).

ג. משמע בתוס' שהמוריד גחלת מהמזבח צריך להחזירה. אך נראה שמערכה שניה של קטורת שאין בה אלא מצוה של גחלים לקטורת, אם הוריד ממנה גחלת לאחר שכבר חתה גחלים למצוותו – אין מצוה להחזירה וגם אינו חייב על כיבויה אחר שהורידה על הארץ (עפ"י חוון איש זבחים ט, יא).

פרק חמשי; דף מז

עת. מהו המשך המעשים של כהן גדול ביום הכפורים לאחר שחיטת פרו?

אחר שחיטת פרו וקבלת הדם, חתה הכהן גחלים מהמזבח החיצון והניחו ברובד שבעזרה. הוציאו לו כף ריקה מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת דקה מן הדקה מלשכת בית אבטינס. חפן מלא חפניו מהמחתה ונתן לתוך הכף.

א. הכף היתה גדולה ממלא-חפני-הכהנים, כדי שלא תתפזר הקטורת החוצה (עפ"י תוס'). ומדברי רבנו אליקים נראה שמידת הכף היתה כמידת מלא חפניו. ויש מי שפירש ספק הירושלמי בנידון זה, האם עושים כף בכל פעם כשיעור חפניו או עושים אחת גדולה קבועה (עפ"י קרבן העדה).

ב. יש מי שציידד לומר שמא הכף מעכבת [שלמדים מקרבן הנשיאים], ואם הכניס הקטורת בחפניו או בכלי חול פסול משום חסרון קידוש-כלי. ואולם בתוס' ובתו"י להלן (מה) אין משמע כן.

וצריך עיון (עפ"י חרושים ובאורים). ובריטב"א (מה) נראה שאין כלי מעכב. וכן נראה מדברי החזו"ן-איש (מנחות כב,ו) שאין כלי שרת מעכב בקטורת כלל. ויש מי שכתב לשמוע מהירושלמי [דלא כתלמודין] שהכף שהכניס בה היתה חול (ע' יפה עינים). נטל את מחתת הגחלים בימינו [מפני שהיא מרובה ממלא חפניו על הרוב (ע"ש"י), ועוד שהיא חמה] ואת הכף בשמאלו. ונכנס עמהם בין שתי הפרוכות לבית קדש הקדשים. החליף ונטל את הגחלים בשמאל ואת הכף בימין – אפשר שפסול כי המחיתה טעונה ימין. וכן נראה בירושלמי (עפ"י חרושים ובאורים).

עט. א. האם צריך הכהן הגדול לחפון את הקטורת בידי, או אפשר לעשות מדה לחפינה ולמדוד בה? ב. האם ראוי לחסר או להותיר ממלא חפניו? מה דינה של הקטורת שנכנסה בין האצבעות? חפן בראשי אצבעותיו, מלמטה למעלה, מן הצד, חפן בזו ובזו וקרובן זו אצל זו – מהו? ג. מה הדין בכל אלו לענין קמיצת המנחה?

א. נסתפקו בגמרא האם אפשר לעשות מדה לחפינה שהרי לא נאמר 'בחפניו' אלא מלא חפניו, או שמא למדים 'מלא – מלא' מקמיצת המנחה שהיא נעשית בידו דוקא (בקמצו). ולא נפשט הספק. א. אף על פי שלא פשטו את הספק במפורש, אך מהספקות שנסתפק רב פפא בסמוך משמע שצריך לקמוץ בידי דוקא. וכן משמע ממה דקיימא לן חופן וחוזר וחופן (לקוטי הלכות. וסברה זו מוזכרת בתורא"ש (מט ד"ה חופן) שלפי מה שאמרו בבבלייתא שהיה צריך לעשות עבודה קשה, לחפון בפנים מהכף, משמע שאין לעשות מדה לחפינה. וע' גם במאירי שנקט שאין עושים מדה כלל). ב. לפירוש רשב"ם (מובא בתוס' ישנים. ולזה הסכים הריטב"א), ודאי צריך לחפון בידי דוקא, אלא נסתפקו האם מותר לו למדוד תחילה את מידת החפינה בכלי ואחר כך יחפון בידי, או בחפינה בלבד יש לו למדוד (וע' חרושים ובאורים).

ב. מלא חפניו – בדיוק, שלא יחסר ולא יותיר. נסתפק רב פפא אודות 'בין הבינים' (– הנכנס בין האצבעות), שמא צריך 'לקיחה' בדוקא (ולקח... והביא...), והנכנס בין הבינים מאליו אינו בכלל 'לקיחה' (ויש צד נוסף לפסול – משום גזרה שוה לקומץ, ושם עלה הדבר בספק), או שמא אין צריך 'לקיחה' (וולקח לא נאמר אלא כלפי הגחלים. תוס'). תיקו. א. לכאורה היה נראה לפי זה שצריך למנות כהנים גדולים שמנים, שלא ייכנס קטורת בין אצבעותיהם [במקום שאינו נראה מכאן ומכאן]. ולא נזכר דין זה בשום מקום. והרמב"ם השמיט ספק זה. וצריך עיון (עפ"י זבח תודה; ריעב"ץ). והנצי"ב כתב שהרמב"ם סבר שהספק שבגמרא אינו אלא לרבי יהושע בן עזזאה אבל חכמים חולקים עליו, ופסק כמותם. ב. השפת-אמת צידד לומר שב'בין-הבינים' בחפינה נסתפקו גם במה שכלפי חוץ שמא הוא בכלל 'מלא חפניו', שלא כקטורת.

ועוד נסתפק כשלא חפן כדרך שרגילים אנשים לחפון (חוד פס היד כלפי מטה) אלא בראשי אצבעותיו (– פיטת הידים כלפי מטה, תוחב אצבעותיו ומכניס באמצעותם את הקטורת לחפניו) או מלמטה למעלה (גב היד כלפי מטה) או מן הצד (הקטורת נכנסת לחפניו מן הצדדים, על ידי דחיקת הידים בתוכה כשגב היד כלפי מטה (עפ"י רש"י. וי"מ שחפן מצדי הכלי. ע"ע רש"י מנחות יא; הר' אליקים; חרושים ובאורים), או חפן בזו ובזו וקרובן זו אצל זו. תיקו.

הלכך ולא יקטיר. ואם הקטיר – הורצה (רמב"ם סוף הלכות עבודת יום הכפורים).

על מידת 'מלא הפניו' בקטורת יום הכפורים, אם היא מעכבת אם לאו – ע' בזבחים קט.

- ג. קומץ מבורץ או חסר – פסול (בקמצו; מלא קמצו), אלא חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ, ובמחבת ומרחשת מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבע הקטנה מלמטה. וזוהי מעבודות קשות שבמקדש. ולא יעשה מדה לקומץ אלא קומץ בידיו בלבד (בקמצו).
 בין הבינים; מה שבצד הפנימי של האצבעות (כלומר שנראה מבפנים. תוס' ישנים) – ודאי קומץ הוא. שמבחוץ (הנראה מבחוץ) – ודאי 'שירים' הן (רב פפא). שבאמצע (במקום שאינו נראה. ראשונים) – נסתפק רבי יהושע בן עזראה אם קומץ אם שירים (שנאמר וקמץ הכהן – ולא זה שנכנס ממילא (עפ"י תוס'). ומרש"י משמע שהטעם להחשיבם כשיריים הוא משום שנאמר בקמצו – שלא יהא מבורץ. עמהרש"א).
 הלכך צריך לקומץ על ידי כהנים שמנים, כדי להסתלק מן הספק. ובדיעבד – יש תקנה לדעת רבי אליעזר, להקטיר תחילה הקומץ לבדו ואחר כך את בין הבינים, ויתנה שאם בכלל שיריים הם יוקטרו לשם עצים בעלמא. [אבל בלאו הכי אסור להקטיר שירים, שכל שממנו לאשים הריהו ב'בל תקטירו' (ואעפ"י שאין בו כזית, אסור הדבר משום 'חצי שיעור'. חזו"א מנחות כט, כא). ואם יקטיר תחילה את בין הבינים, שמא דינם כשיריים וכיון שחסרו בין קמיצה להקטרה לא יקטיר קומץ עליהם. וגם למאן דאמר יקטיר הקומץ – השיריים נאסרים באכילה. תוס' עפ"י מנחות ט].
 כאמור, הרמב"ם השמיט דין בין הביניים. וכתב הנצי"ב שלהלכה פסק שכל כהן קומץ כפי שירצה, בהידוק אצבעות ושלא בהידוק, והכל בכלל הקומץ.
 עוד נסתפק רב פפא בקמיצה שלא כדרך שאנשים רגילים לקומץ. ועלו הספקות ב'תיקו' (ע"ע במנחות יא).

דף מח

- פ. א. 'מלא הפניו' שאמרו – מחוקות או גדושות?
 ב. נתפורה הקטורת מחפניו – מהו?
 ג. חישב מחשבת פסול בחפינת הקטורת או בחתיית הגחלים – מהו?
 ד. האם הקטורת והגחלים נפסלים במגע טבול-יום או בלינה?
 ה. האם יש להוכיח מחולכת כף הקטורת בשמאל, שהולכת דם הקרבן למזבח כשרה בשמאל?
 א. שנו בבבלי: 'מלא הפניו' שאמרו – לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות. (רש"י ריטב"א ורבנו אליקים פרשו: צף בגובה מעט. ומדברי הערוך נראה שמפרש: קן המדה ביושר, לא גדוש ולא מחוק. עפ"י לקוטי הלכות).
 ב. שאל רב פפא: נתפורה הקטורת ממלא חפניו – מהו; האם דומה לדם הקרבן שנשפך מצואר הבהמה שנפסל, או שמא דומה לדם שנשפך לאחר שנתקבל בכלי, שכשר לאוספו. תיקו.
 א. כיון שעלה ב'תיקו', לכתחילה לא יקטיר אלא יחזור ויקח קטורת אחרת. ואם הקטיר הורצה (עפ"י רמב"ם סוף הלכות עבודת יוהכ"פ; לקוטי הלכות).
 ב. משמע מדברי הריטב"א שאם נתפורה הקטורת מן הכף – ודאי כשר [ולדבריו הוא הדין כשנתפור מידידו לאחר שנתן הקטורת בכף וחפנה בפנים] (לקוטי הלכות. והוא ז"ל חקך בדבר – ע"ש בזבחים תודה).
 ג. לא נסתפקו אלא כשנתפורה לאחר שחפן, אבל החפינה ודאי צריכה להעשות מתוך כלי שרת דוקא ולא מהרצפה וכד' (עפ"י מרומי שדה; חזון איש קמט, ב).